

скання включалась доля публіцистического суб'єктивізму, а публіцистика і література починали проявлять найбільш пристальний інтерес до зарубіжним історическим джерелам про Росію. І наука, і література, і журналістика об'єднували свої зусилля для створення *національної філософії російської історії*.

Істочники і література

1. Аделунг Ф.П. Критико-літературне обозрение путешественников по России до 1700 года и их сочинений. В 2-х ч. – М., 1864.
2. Библиотека иностранных писателей о России. – Отд. I. – Т. II. – СПб., 1847.
3. Булгарин Ф.В. Объявление // Северный архив. – 1822. – Ч.4. – № 19. – С. 77-84.
4. Выписка из протоколов заседаний Императорской Академии наук // ЖМНП. – 1837. – Т. 14. – № 5 (май). – Отд. III. – С. 240-258.
5. Горяйнов А.А. Воззвание парижан к нашему царю. 1815. // Калужские вечера, или Отрывки сочинений и переводов в стихах и прозе военных литераторов. Собранные А.Писаревым. Ч. I. – М., 1825. – С. 131.
6. Горяйнов А.А. Восточный вопрос. – СПб., 1854.
7. Горяйнов А.А. Две современности. – СПб., 1855.
8. Горяйнов А.А. Современное представление. – СПб., 1854.
9. Горяйнов А.А. Что такое г. Тиер и нашествие его на Россию. – СПб., 1858.
10. Кавелин К. (подп. К.К-н) Чтения в Императорском обществе истории и древностей российских при Московском университете. №5. Москва. 1847 // Современник. – 1847. – Т. II. – Отд. III. – С. 1-38.
11. Кирьяков М. *Арриана* Перикл Понта Евксинского. Перевел Андрей Фабр. Одесса, в городской типографии, 1836. // ЖМНП. – 1837. – Т. 13. – № 2. – С. 430-439.
12. Кордт В. Чужоземні подорожні по Східній Європі до 1700 р. – К., 1926.
13. Новые книги. Апрель 1858 // Современник. – 1858. – Т. LXIX. – № 5. – С. 32 – 67.
14. Нынешнее состояние России, описанное англичанином, который девять лет прожил при дворе великого царя русского // Русский вестник. – 1841. – Т. 3. – № 7. – С. 161-182; – № 9. – С. 567-596.
15. Обзорение книг, вышедших в России в 1837 г. // ЖМНП. – 1839. – № 7 (июль). – С. 1 – 35.
16. Обзорение русских газет и журналов // ЖМНП. – 1840. – № 8 (авг.). – Отд. VI. – С. 185 – 186.
17. Обзорение русских газет и журналов за первое трехмесячье 1840 года // ЖМНП. – 1840. – № 6 (июнь). – Отд. VI. – С. 94 – 107.
18. Обзорение русских журналов // ЖМНП. – 1839. – № 11 (ноябрь). – Отд. VI. – С. 90 – 124.
19. Письма леди Рондо, супруги английского министра при российском дворе в царствование императрицы Анны Иоанновны. Перевел с англ. М.К. СПб, в тип. III Отд. с.е.и.в.к., 1835 // Библиотека для чтения. – 1836. – Т. 15. – Отд. VI. – С. 9 – 11.
20. Путешествия по южным областям России. Дюбуа де Монпере. Демидова. (б.п.) // Библиотека для чтения. – 1839. – Т. 35. – С. 93 – 126; 1840. – № 2. – С. 85 – 118; – № 3. – С. 1 – 76; № 4. – С. 185 – 236.
21. Пушкин А. С. Полное собр. соч. В 19-ти т. – М., 1994. – Т. 10.
22. Семенов В. Библиотека иностранных писателей о России. – Отд. I. – Т. I. – СПб., 1836.
23. Указатель вновь выходящих книг // ЖМНП. – 1837. – Т. 13. – № 2. – С. 1 – 12.
24. Устрялов Н. Сказания современников о Дмитрие Самозванце. В V ч. – СПб., 1831-1834.
25. Штриттер И. Известия византийских историков, объясняющие российскую историю древних времен и переселения народов. В 4-х ч. – СПб., 1770-1775.
26. Языков Д. И. Собрание путешествий к татарам и другим восточным народам в XIII, XVI и XV ст. – СПб, 1825.

Петінова О.Б.

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ: "ЗА" І "ПРОТИ"

Проблеми розвитку інтелектуального потенціалу сучасного суспільства знайшли своє відображення в основній темі XX Всесвітнього філософського конгресу "Пайдея: Філософія у вихованні людства". Питання виховання, навчання, освіти набувають глобального і локального характеру та потребують невідкладного вирішення. Сучасна система вищої освіти України є однією з найголовніших базових цінностей державності, суспільної свідомості та національної безпеки. Філософія освіти відіграє важливу роль у виявленні взаємозв'язків різних наук, зокрема, педагогіки, з філософією, а також у встановленні їх внутрішніх закономірностей. Вища школа України виступає не лише як інститут виховання, формування особливих громадських рис інтелігенції, а й одним з найважливіших соціальних інститутів соціалізації молодого покоління, адаптації до існуючих порядків, стилю життя, інтериоризації цінностей та норм суспільства.

До питань філософії освіти звертаються дослідники в різних галузях науки. Зокрема, В.Андрущенко, В.Зубко, В.Ніколаєв, В.Шеховцов, А.Кохановський, В.Козаков, К.Левківський, К.Корсак, О.Панич, С.Ярема, Л.Церих та ряд інших займаються дослідженням методологічних проблем вищої школи [2, 3, 4].

В.І.Куденко, О.А.Кириченко, В.В.Нежинцев, В.П.Погребняк, А.Д.Ятченко аналізують фахову освіту в Україні та її трансформацію в умовах переходу до ринкових відносин [8].

Значним внеском в розробку фундаментальних проблем філософії освіти є ряд праць М.С.Коноха [6,7], зокрема, його монографія "Формування нової філософії освіти в Україні" [6]. Ця праця присвячена соціально-філософському аналізу формування нової філософії освіти в Україні. Обґрунтовується соціальна необхідність цієї науки, розкривається світоглядно-соціальне значення філософії права у вищій школі та фактори і механізми соціалізації особи у системі освіти.

Однак, в сучасних умовах існують протиріччя між представниками різних наукових шкіл, головною причиною суперечок виступає питання стосовно "права на існування" такої галузі філософії як філософія освіти. Тому *мета даної статті* – висловити власну точку зору стосовно виокремленої проблеми і навести міркування та зауваження, які будуть спрямовані на краще висвітлення цього складного, однак дуже

важливого питання.

Мета освіти тісно пов'язана з метою, завданнями, які ставить перед собою суспільство у житті. Життя визначає освіту і навпаки, освіта впливає на життя. Зрозуміти систему освіти певного суспільства - значить зрозуміти устрій його життя.

Якщо звернутися до побуту первісної людини, то можна побачити, що головною, якщо не єдиним сенсом існування є самозбереження, точніше, збереження своєї особи й роду. Ця мета є загальнобіологічною, вона дана природою і поєднує людину з іншими природними істотами. Однак для сучасної людини характерною метою існування є культурне існування. Поняття "культура" є багатозначним. Нерідко його використовують в значенні "цивілізація", "освіченість" тощо. Людина живе, задовольняючи, насамперед, потреби в їжі, одязі, житлі тощо. Однак є й інші потреби, до яких ми прагнемо ради них самих. Вони є цінними самі по собі, тому їх можна віднести до абсолютних "культурних цінностей": наука, мораль, господарство... Ці цінності висвічуються власним значеннєвим сяйвом, і є "ціллю в собі", адже, виступаючи зброєю інших, вони залишаються цінними самі по собі. І справді, саме наука, наприклад, є знаряддям для досягнення високоефективного господарювання.

Культурні цінності - проблема невичерпна, і, за словами І.Канта, - проблема без всякого вирішення [5]. Це нескінченний шлях, за яким можна рухатись у нескінченному прогресі, але невирішеність цієї проблеми витікає з її невичерпності. Так і мета освіти визначається метою життя, яка не може бути завершеною.

Складно дати таке визначення філософії як науки, яке б остаточно охоплювало всі проблеми людства в процесі розмірковувань про сутність буття, першопричини життя та смерті, призначення любові, взаємодії між життям та смертю тощо. Однак один з аспектів філософської проблематики - звернення до культурних цінностей, - їх суті, особливостей утворення, законів існування. Проблеми освіти - це, в цілому, проблеми культури, а, значить, в першу чергу, філософії.

Якщо звернутись до історії педагогіки, то можна побачити відображення історії розвитку філософської думки: Платон, Арістотель, Н.Макіавеллі, Ж.-Ж.Руссо [11,1,10,12] та ряд інших мислителів були не лише реформаторами в педагогіці, але й відомими представниками філософської думки.

Філософія освіти - це широка область філософського аналізу, початки якого слід шукати ще в давньогрецькій філософії. Проблематика філософії освіти як окремої галузі філософії виникла в США і Великобританії в 1940-1960 рр. Тут були створені спілки філософів освіти, а в 1990 році на міжнародній конференції в Лондоні утворилась "Міжнародна мережа філософів освіти", велась робота з видавництва журналів, книг з даної проблематики. Основні питання - це взаємозв'язок науки і релігії в сучасній освіті, освіта як ланка соціального механізму виживання людини, індоктринація в освіті, її допустимість і межі, врахування можливої зміни типів цивілізаційного розвитку і, відповідно, трансформації ціннісної бази техногенної культури, врахування особливостей національного менталітету в рамках сучасного розвитку та особливостей освіти тощо.

Протягом останньої чверті ХХ ст. відбувся ряд "соціальних" катастроф, що змінили ситуацію, насамперед, в житті українського суспільства взагалі, і в області освіти зокрема. Зазнала катастрофи сім'я старого типу і сім'я, як соціальний інститут, набула нових функцій, в той же час деякі загальноприйняті функції стали дисфункціями. Сучасна сім'я не в змозі повноцінно виконувати роль "домашньої школи". В той же час спостерігається крах столітнього світогляду, де важливу роль займало прагнення до комунізму. Наслідком стала дезидеологізація й розгубленість суспільства, що привело до деморалізації, дезінтелектуалізації й патопсихологізації народних мас. І звести до мінімуму цей процес в сучасних умовах може школа. Соціалізм поступово переходить в небуття, а разом з ним, і побудована на цій ідеї держава і система цінностей.

Переважаюча частина дітей не бачить свого майбутнього, існує "культ" типу "дільця" - безкультурного, асоціального, малограмотного злочинця, що знаменує смертельну загрозу суспільству. Тому виникає проблема кардинальної реформи, і, звичайно, реформи в організації навчання в ВУЗах. Маємо надію, що Болонський процес принесе свої позитивні результати, і наша нова влада зуміє створити якісно нове підґрунтя для ефективного рівня, який забезпечить повноцінну освіту в сучасних умовах. В новій соціально-культурній ситуації виникає ряд світоглядних питань, що торкаються особливостей ознайомлення учнів з релігією, філософією для дітей тощо.

У категоричній і суперечливій формі заперечує філософію освіти Ф.Т.Михайлов, головна причина в тому, що у педагогічних теорій, концепцій, гіпотез і проєктів нема своєї фундаментальної основи [9]. Однак, поряд з цим, на нашу думку, філософія розкриває складність, невичерпність пізнання буття, що виступає в його інституціонарній формі - в освіті. Педагогічна теорія є часткою філософської культури. Філософія освіти поєднує в собі принципи різних філософських дисциплін, пов'язаних з освітою, де на перший план має бути винесена проблема суті й методів освіти, що носить світоглядний характер, сприяє соціалізації молоді, оптимальній адаптації до життя у суспільстві в умовах сьогодення України, інтеграції нових цінностей і норм.

Суттєва частина проблем філософії освіти носить глобальний характер, і торкається не лише змін, які відбуваються в умовах природного буття людини, а й соціокультурних змін, суб'єктом яких вона сама й виступає. Науково-технічний прогрес не лише здійснюється через індивідуально-створюючу творчість, але й дає в розпорядження сили, які здатні зруйнувати суспільну систему й взагалі знищити життя на Землі. Однак, переважно, це осмислюється недостатньо, про що свідчить той факт, що планета Земля знаходиться на порозі антропологічної кризи (взяти хоча б демографічну ситуацію в ряді країн), цінність окремого людського життя часто приноситься в жертву. В даний момент, ставши володарем науки і техніки, людина є небезпечною для самої себе. І сучасна ситуація, не дивлячись на успіхи цивілізації, не відгороджує негативні тенденції, які створюють все більш витончені форми небезпеки для життя людини. Існують цілі соціокультурні системи, які культивують зло. Людина - це єдина жива істота, яка може знаходити

в актах вбивства собі схожих задоволення. І в сучасних умовах існують стимуляції й культивування цього.

Як же подолати цю ситуацію? Вирішення цієї проблеми передбачає зміну нашого менталітету, і не стільки манери мислення, скільки культури емоційних переживань і системи ціннісних орієнтацій.

Саме тому філософія освіти має предметом пристальної уваги філософів. Хоча остаточно її проблемне поле ще не виокремлене, однак очевидні напрямки, які досліджують місце освіти в життєдіяльності суспільства, розгляд цілісності освіти як із змістовної, так і з процесуальної сторони. Проблемне поле філософії освіти переплітається з рядом дисциплін, і представляє собою сітку взаємозв'язків із логікою і гносеологією, етикою і естетикою, онтологією й аксіологією тощо.

Отже, освіта людини може бути представлена взаємодією соціокультурного досвіду через освітню систему, що визначає ієрархію цінностей суспільства і систему знань, необхідних для виконання соціально-значимих функцій за допомогою мови мистецтва і науки, й з іншого боку - стихійності у повсякденному житті, яка передається через систему традицій, обрядів, наслідування. На сучасному етапі освіта й життя відбувається як би в різних площинах, і несуть в собі протилежні тенденції.

Освіта в своїй сутності - єдина, але ця сутність непізнаєма, це предмет ідеї як творчої дії. Ця ідея створюється людьми, а не пізнається як щось мертве і стале. Так як теоретична педагогіка досліджує окремі продольні розрізи освіти, то філософія освіти прагне до їх гармонійної співзвучності.

Джерела та література

1. Аристотель. Большая этика // Аристотель. Сочинения: В 4-х т. – Т.4. – М.: Мысль, 1983. – С. 295–374.
2. Андрущенко В. Кому у вузі належить роль першої скрипки? // Освіта. – 6–13 груд. – С.2.
3. Зубко В. Порівняльний аналіз як передумова прийняття реформаторських рішень / Зб.: Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України. – К., 1997. – С.7.
4. Зубко В., Козаков В. Компаративний аналіз систем вищої освіти як умова успіху в її реформуванні. Порівняльний аналіз сучасних систем вищої освіти в реформуванні вищої школи України. – К., 1996. – С.3.
5. Кант И. Сочинения: В 6 т. – М.: Мысль, 1965.
6. Конох М.С. Формування нової філософії освіти в Україні. – К.: Вища школа, 2001. – 224 с.
7. Конох М.С. Філософія вищої школи і парадигми оновлення технічної освіти // Матеріали міжнар. наук. - метод. конф. "Інженерна освіта на межі тисячоліть: минуле, сучасне, майбутнє". – К., 1998. – С.166–167.
8. Куценко В.І., Кириченко О.А., Неженцев В.В., Погребняк В.П., Ятченко А.Д. Фахова освіта в Україні та її трансформація в умовах переходу до ринкових відносин. – К., 1996. – С.124.
9. Михайлов Т.Ф. Философия образования: ее реальность и перспективы // Вопросы философии. – 1999. – № 8. – С.98.
10. Макиавелли Н. Избр. соч. – М.: Худож. Лит., 1982. – 503 с.
11. Платон. Сочинения: В 3-т. – Т.3 (1). – М.: Мысль, 1971. – С.89–454.
12. Руссо Ж.-Ж. Трактаты. – М.: Наука, 1969. – 793 с.

Сапрыкина М.Ю.

П. А. СОРОКИН: ЭВОЛЮЦИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ СТИЛЕЙ

Среди социологов, специально исследовавших культуру как систему, выделяется П. А. Сорокин (1889–1968), русский по происхождению, эмигрировавший в США, ставший деканом первого в Америке социологического факультета в Гарварде. Для него характерны огромная эрудиция, необычайно широкий диапазон интересов и стремление к синтезу всего ценного, что было сделано в социологической теории. Значительная часть его работ посвящена проблемам культуры. Сорокин критически прокомментировал концепции Данилевского, Шпенглера, Тойнби, Кребера, Нортропа, Шубарта, Бердяева, Швейцера. Он всесторонне проанализировал кризис западной культуры, создал оригинальную концепцию флуктуации культурных стилей.

Сорокин, подобно Веберу, отвергает редуционистские концепции культуры, т. е. органицизм, социал-дарвинизм, экономизм. Культура, в его понимании, есть система ценностей, с помощью которой общество интегрируется, поддерживает функционирование и взаимосвязь своих институтов. Типология культуры Сорокина строится на основе «интегральной философии». Суть ее состоит в признании духовного Абсолюта, который организует единство трех миров: мира вещей, субъективного человеческого мира и транссубъективного мира духовных ценностей. Поскольку мир есть нечто упорядоченное, иерархически организованное, то в нем должен быть формообразующий активный центр – Мировой Логос или Абсолют. Таким образом, единство мира и познаваемость его человеком определяются его изначальной духовностью, всепроникающей силой Логоса.

В каждой социокультурной системе, имеются, по Сорокину, три уровня интеграции: идеальных значений, соединяющих сознание людей с Абсолютом; объективированных идей – ценностей в виде книг, зданий, машин и других продуктов человеческого творчества; индивидов, взаимодействующих на основе разделяемых ими идей – ценностей.

Системообразующими для культуры являются прежде всего значимые, смыслодержущие связи, а не пространственная близость и функциональная взаимозависимость. Примерами элементарных смысловых связей могут служить математические уравнения, логические силлогизмы, юридические и этические нормы. Каждая из систем культуры – математика, логика, физика, этика, язык, философия характеризуется особым типом смысловых связей. Наряду с этими «чистыми» системами существуют также производные культурные системы в виде технологии, экономики, политики. Все они в совокупности образуют культурную «суперсистему». Общество, которое по Сорокину состоит из социальных групп, институтов и индивидов, интегрируется с помощью систем ценностей. В сознании людей ценности представлены в виде ве-